

Esély és iskola(rendszer)

Nemzetközi tapasztalatok

Hogyan lehet esélyt adni a fiataloknak arra, hogy az információs társadalomban – útban a tanuló társadalom felé – megtalálják helyüket az életben, a munka világában? Milyen iskola(rendszer) képes arra, hogy olyan kompetenciákat alakítson ki, olyan értékeket, ismereteket közvetítsen, olyan képességeket fejlesszen ki, melyek a fiatalok mind teljesebb körét támogatják az egyéni érvényesülés megtalálásában? Milyen iskola(rendszer) tudja ellensúlyozni a társadalom, a család és az iskola funkcionális zavaraiából eredő kudarcokat, hátrányokat, lemaradásokat, lemorzsolódásokat? Miképp lehet a versenyt, a piacgazdaságot, s egyúttal a társadalom kohézióját (integritását) is megtartani vagy megteremteni?

Vajon az oktatásügynek, a létező iskolarendszereknek van-e felelőssége, van-e részese a fenti kérdésekre adandó, adható válaszok kimunkálásában? Az Iskolakultúra hasábjain *Solymosi Judit* valamint *Trencsényi László* tollából olvashattunk már azokról a francia, illetve dán intézménytípusokról – a *Maison Familiale Rurale*-ról, valamint az *Ungdomskole*-ről –, amelyek sajátos rétegigényeket kielégítve alapozzák s többszörözik meg a fiatalok egy jelentős körének életesélyeit.

Ez az írás – újabb adalékkal szolgálva – azokból az intézményekből mutat be, villant fel egy néhányat, melyek iskolarendszerükben legitímek, s vállalják, hogy gondoskodjanak az iskolákból bármely oknál fogva kimaradó, illetve a sajátos problémákkal, beilleszkedési, tanulási, pályaválasztási, munkába állási nehézségekkel küszködő fiatalok egyre gyarapodó köréről.

Ifjúsági centrumok Svédországban

A rugalmas és nem visszafordíthatatlan választásra épülő komprehenzív oktatási rendszer mellett szavazó svédek – azon túl, hogy kilencosztályos iskoláikban (*grundskola*) többféle programot nyújtanak, lehetővé teszik a program- és tantárgyválasztást, s módot adnak az érdeklődés és képességek szerinti haladásra – gondoskodni kívánnak azokról a fiatalokról is, akik vagy nem tanulnak tovább, vagy még nem döntöttek sorsuk további alakulásáról. Ők időt, társadalmi törődést, sajátos intézményi kereteket kapnak.

Az Ifjúsági Centrum (*Youth Centre*) (1) a Svéd Parlament döntése alapján született. E döntés kimondja, hogy az iskolák felelősek a fiatalokért, felelősek azért, hogy minden tizenéves aluli személy találjon magának egy helyet, ahol tanulhat és dolgozhat.

Az ifjúsági centrumok azokat a fiatalokat fogadják folyamatosan, év közben is, akik nem tanultak tovább, akik szociális, kulturális hátrányok, személyes konfliktusok miatt iskoláik abbahagyására kényszerültek, akiknek további felkészülésre van szükségük ahhoz, hogy helyüket felsőbb iskoláikban megállhassák, akik még nem döntöttek el, milyen irányban is szeretnék tovább képezni magukat. A hátrányokkal küszködő, hiányosságokat felhalmozó, tanácstalan vagy egyszerűen csak másfajta tanulási tapasztalatszerzési lehetőségeket igénylő fiatalok számára adnak még időt, és sokféle lehetőséget az ifjúsági centrumok annak érdekében, hogy ők is megtalálhassák saját szerepüket és dönthesse-

nek a továbbiakról. Az ifjúsági centrumok nyitva állnak minden olyan tizenhét év alatti fiatal előtt, akik nem járnak más oktatási intézménybe. Az ezen intézményekben folyó munka alapja, hogy kielégítsék minden egyes fiatal igényeit, hogy a tanulási, tapasztalatszerzési, önkipróbálási lehetőségek széles skáláját nyújtsák számukra. Az ifjúsági centrumok sajátos módon segítik a fiatalokat abban, hogy – akár egy oktatási intézményben, akár a munkaerőpiacon – valahol megtalálják helyüket. A fiatalokkal pályaválasztási tanácsadók foglalkoznak, akik megismertetik, megtapasztaltatják velük – külső intézményekkel, szervezetekkel együttműködve – a munkaerőpiaci helyzetet, az elhelyezkedési lehetőségeket és feltételeket. A „szociális tisztviselők” és „egészségügyi tanácsadók” a szociális és egészségügyi problémák kezelésében, megoldásában, ez irányú programok szervezésében partnerek. A tanárok egyéni vagy kiscsoportos foglalkozásokon segítik a fiatalokat abban, hogy behozzák lemaradásukat, pótolják hiányosságait, kiteljesítsék tudásukat. A tovább tanulni szándékozók jobban elmélyedhetnek a szükséges tárgyakban, csiszolhatják tanulási technikájukat. Az elméleti és gyakorlati tanulási terveket – azt, hogy mivel szeretnék, illetve mivel szükséges eltölteni az idejüket –, a fiatalok az intézményben dolgozókkal közösen készítik el.

A kormánynak a fiatalok foglalkoztatásáról szóló tervezete lehetővé teszi, hogy az ifjúsági centrumokba kerülő fiatalok időlegesen „állást” kapjanak, adott munkahelyeken kipróbálhassanak néhány szakmát. A fiatalok „asszisztensekként” dolgoznak egy-egy mester mellett, aki munkájukat, munkahelyi tanulásukat irányítja. Sok fiatal választja a munkahelyi tapasztalatszerzéssel párosított tanulást. Akadnak persze olyanok is, akik a szükséges ideig csak a hiánypótló, illetve felkészítő tantárgyi tanulással foglalkoznak. Mások a sokféle területet – pl. élelmiszeripart, egészségügyet, építőipart, művészeteket stb. – átfogó pályaválasztási, pályaeorientációs tanfolyamokon is részt vesznek.

Az Ifjúsági Centrumon belül működnek „humán műhelyek” is, amelyek olyan gyerekekkel foglalkoznak, akik pszichológiai vagy szociális okok miatt nehezen tudnak beilleszkedni a hagyományos iskolákba, illetve a munkahelyekre. Nagy szerepük van a „kommunikációs csoportoknak” és az „egyéni tanácsadásnak” is.

Az intézményben eltöltött idő – az igények, vállalások, rászorultság és további tervek által meghatározott módon – egyénenként változó, általában néhány hónaptól egy-két évig terjed.

Az egyik göteborgi centrum munkatársai öt éven keresztül követték figyelemmel volt tanítványaik sorsát, akiknek kilencven százaléka egyértelműen sikeresnek bizonyult további tanulmányai során vagy a munkahelyén: „Megtanulták egy új módját annak is, hogyan éljék saját életüket.” (2)

Az ifjúsági centrumok azokat a fiatalokat fogadják folyamatosan, év közben is, akik nem tanultak tovább, akik szociális, kulturális hátrányok, személyes konfliktusok miatt iskoláik abbahagyására kényszerültek, akiknek további felkészülésre van szükségük ahhoz, hogy helyüket felsőbb iskolákban megállhassák, akik még nem döntötték el, milyen irányban is szeretnék tovább képezni magukat. A hátrányokkal küszködő, hiányosságokat felhalmozó, tanácstalan vagy egyszerűen csak másfajta tanulási tapasztalatszerzési lehetőségeket igénylő fiatalok számára adnak még időt, és sokféle lehetőséget az ifjúsági centrumok annak érdekében, hogy ők is megtalálhassák saját szerepüket és dönthessenek a továbbiakról.

Efterskole-k Dániában

Demokratikusan, humánusan építkező és működő iskolarendszert mondhatnak magukénak a dánok is. (3) A tanulók igényeit, eltérő fejlődésük érési ütemét elfogadó, tiszteletben tartó és megengedő iskolarendszert építettek fel, rugalmas átmenetekkel, beépíthető, további felkészülésre módot adó plusz évekkel. Annak ellenére, hogy akár a kilenc évfolyamos egységes iskolában vagy a választható – még egy évet az általános képzésben maradni engedő – tizedik osztályban, akár a középfokú oktatásban nagy hangsúlyt fektetnek az osztályszintű és egyéni tanácsadásra, a mindennapi életvitelhez, tanuláshoz, továbbtanuláshoz, pályák, munkahelyek, munkakörök megismeréséhez szükséges ismeretek, tapasztalatok megszerzésére, akadnak olyanok, akik kimaradnak, s olyanok is, akik még több időt, még szélesebb körű tapasztalatszerzési lehetőséget igényelnek. A dán társadalom, a dán oktatásügy irányítói és működtetői sem engedhetik meg maguknak azt, hogy ne foglalkozzanak az iskolákból kimaradókkal, a sajátos problémákkal küszködőkkel, a másfajta tanulást igénylőkkel. Ezért is teremtették meg e problémák kezelésére vállalkozó intézmények hálózatát. Ezen intézmények egyike az *Efterskole*.

Az Efterskole (az „iskola utáni iskola” vagy „utóiskola”) a 14–18 év közötti fiatalok ismert és igényelt bentlakásos intézménye. Dániában kétszáznál is több ilyen iskola működik. Ezeket az iskolákat azok a fiatalok választják szívesen, akik otthoni, iskolai, tanulási problémákkal küszködnek, akik ki akarják próbálni önállóságukat, akiknek szükségük van arra, hogy további döntéseikhez időt nyerjenek, s egyúttal igénylik azt is, hogy felelős döntéseikre felkészüljenek. Gazdag kínálattal rendelkező élet- és tapasztalati térben mozogva, sok együttes élményre, önálló, szabad választásra, felelős döntésre van módjuk. Személyre szabott és csoportos, elméleti és gyakorlati tanulási, önkipróbálási szituációk megszervezői, megélő, értékelői. Az intézményben eltöltött egy-három év alatt lehet felkészülni a kilencedik vagy a tizedik év utáni vizsgákra, illetve el lehet dönteni, hogy ki milyen középiskolát, milyen továbbtanulási irányt, milyen további életutat választ magának.

„Személyes karrier” projektek Finnországban

A finn Oktatási Minisztérium meghatározása szerint „Finnországban az oktatáspolitikai a társadalompolitika integráns része. Az oktatás olyan általánosabb célokat követ, mint az állampolgárok közötti egyenlőség növelése, érvényesülési lehetőségeik bővülése, valamint az életszínvonal emeléséhez, az élet minőségének fejlesztéséhez szükséges feltételek megteremtése”. (4)

Kilencosztályos integrált, belsőleg differenciált és rugalmas képzést nyújtó általános iskoláikban (peruskolu) a finnek – de középfokú intézményeikben is – különös figyelmes fordítanak arra, hogy a diákok ne csak ismereteket kapjanak, hanem azok megszerzéséhez, értékeléséhez, valamint a konkrét eredményekhez szükséges képességeik is fejlődjenek.

A svédekhez és dánokhoz hasonlóan ugyanakkor ők is gondoskodni kívánnak az iskolákból kimaradó, problémákkal, beilleszkedési, tanulási, pályaválasztási, munkába állási gondokkal küszködő fiatalokról.

Az Oktatási Minisztérium és a Mannerheim Gyermekvédelmi Liga támogatásával egy, egész Finnországot átfogó – „Omaura” (Személyes karrier) elnevezésű – nemzeti hálózatot építettek ki. Ennek keretén belül összefogják és támogatják a fiatalok segítésére szerveződő programokat, projekteket. A hálózat intézményeibe léphetnek azok a fiatalok, akiknek nehézségeik támadtak a hagyományos iskolákba való beilleszkedéssel kapcsolatban, akiknek másfajta tanulási módszerekre van szükségük ahhoz, hogy megszerezzék – alap- és középfokú iskolai – tanulmányaik befejezését igazoló bizonyítványukat, akik tanulmányaikat befejezve sem szakképzettséggel, sem munkába állási lehetőséggel nem rendelkeznek. A cél ezen fiatalok perifériára kerülésének megakadályozása, a devianciák megszün-

tetése, az alapbizonyítványok megszerzetése, és a tanulmányok folytatásának ösztönzése. A szóban forgó programon belül nagy szerep jut a tevékenységen, tapasztalatszerzésen alapuló, a valóságos élethelyzetekben is szerveződő tanulásnak és munkának. (5)

A „Várost Átfogó Alternatív Oktatási Program” New York-ban

Az amerikai középiskolák ugyan sok fiatal igényét kielégítik, mégis akadnak olyanok, akik a hagyományos középiskolák keretei között nem boldogulnak. Vannak olyan diákok, akiknek szükségük van arra, hogy elméleti és gyakorlati tudásukat összekapcsolják. Vannak olyanok, akik támogatásra, személyes figyelemre szorulnak, akik segítséget várnak ahhoz, hogy saját programjukat megteremtsék. Vannak olyanok, akik tehetségüket, sajátos képességeiket a hagyományos középiskolában nem tudják kibontakoztatni.

New York oktatásügyének irányítói és oktatásügyi szakemberei fontosnak tartották, hogy „biztonsági hálót” létesítsenek és „zöld utat” biztosítsanak ezen fiatalok számára is. 1983-ban hoztak létre egy „Várost Átfogó Alternatív Oktatási Programot”, s ettől kezdve – e program keretében – fogják össze a már több éves hagyományokkal rendelkező, s az újabb igények által életre hívott ifjúsági intézményeket, alternatív iskolákat. (6)

Céljuk, hogy

- támogassák az „Alternatív Oktatás” programjait és iskoláit, ennek keretében azokat a fiatalokat, akik a legkülönbözőbb okok miatt kiszorultak a hagyományos iskolákból;
- összhangot, kapcsolatot teremtsenek a különböző alternatív iskolák és programok között, elősegítsék a kölcsönös tapasztalatokra épülő, együttműködésen alapuló programfejlesztéseket;

- népszerűsítsék az alternatív középiskolákat és programokat, támogassák kiterjesztésüket, s ezáltal is csökkentsék a lemorzsolódók számát, problémáit.

Munkájuk eredményeként 1983 és 1992 között háromszorosára nőtt az alternatív iskolák, programok száma (97-ről 300-ra), megkétszereződött a programokban résztvevő fiatalok száma (16500-ról 31500-ra). E lehetőségek nélkül sokan elvesztek volna önmaguk és nemzetük számára is.

Az alternatív iskolák és programok általánosítható jellemző jegyei az alábbiak:

- valamennyi az Oktatási Minisztérium által elfogadott intézmény, az oktatási rendszer teljes jogú tagja;
  - azokat a diákokat támogatják elsősorban, akik a hagyományos középiskolákban nem boldogultak, s azok elhagyására kényszerültek;
  - általában kicsik, de a nagyobb intézmények is kisebb egységekre tagolódnak, ezáltal is erősítve a személyes egymásra figyelés lehetőségét;
  - a tanárok többsége „tanácsadóként” vesz részt az oktatásban, legtöbbjük a tevékenységközpontú tanulást népszerűsíti;
  - van családsegítő, pályaválasztási, pályaorientációs, valamint egyéni tanácsadó és személyes fejlődést segítő programjuk;
  - legtöbbjük egyéni haladási ütemet engedélyez, az egyéni fejlődést támogatja, s csak azért kapnak – bizonyítván megszerzéséhez, vizsgák letételéhez nélkülözhetetlen – „kreditet” a fiatalok, amit elvégeztek, teljesítettek;
  - a diákok nyolcvan százaléka külső tanulási színtereken is tanul;
  - nagyszámú későbbi „diplomás” kerül ki ezekből az intézményekből;
  - számos program a lakosság különleges igényeit elégíti ki: pl. kábítószer-rehabilitáló program, írástudatlan, túlkoros, otthontalan, bevándorló, családos fiatalok programjai.
- Néhány a működő programok, iskolák közül:
- A „Career Education Center” – otthontalan vagy ideiglenes otthonnal rendelkező, nevelőszülőknél élő fiatalok tanulását, képzését, pályaválasztását támogatja, azokét a fiatalokét, akik iskolakerülők voltak, akik gyakran szenvedtek kudarcot korábbi iskoláikban.

– A „Liberty High School” – a bevándorlók tanulását, iskola- és szakmaválasztását segíti.

– A „Vocational Training Centre” – pályaaorientációs és „üzleti” programja azokkal a tíz, tizenegy és tizenkét osztályos fiatalokkal foglalkozik, akik a hagyományos rendszerben nem tudnának leérettségizni.

– A „You Projekt” – a nevelőszülőknél élő, a fiatalkorúak börtönéből szabadult, az iskolából sokáig hiányzó fiatalok felzárkóztatását, és megfelelő iskolákba történő visszaküldését támogatja.

– Az „Urban Academy” – azoknak a fiataloknak nyújt lehetőséget, akik vizsgálódva, kérdezősködve, próbálkozva, kipróbálva és megtapasztalva képesek csak tanulni, s akik ennek hiánya miatt a hagyományos iskolarendszerben csak gyenge eredményeket értek el. A program tanártovábbképzést is vállal.

– A „City as School” – a középfokú, gyakorlatorientált, tapasztalati tanulásra építő képzés egyik lehetséges alternatívájaként – 1972-ben kezdte meg működését. A program tizenöt diák, négy tanár, s négy gyakorlólé hely összefogásával indult. Ma a City as Schoolnak (CAS-nak) közel kétezer diákja, nyolcvan tanára van, s a fiatalok több száz gyakorlólé hely közül választhatnak. Ennek az iskolatípusnak is kialakult egy nemzeti hálózata, melyet a New York-i iskola fog át és támogat. City as School (azaz: Város mint Iskola) típusú intézmények működnek többek között Kaliforniában, Alaszkában, New Jerseyben, Virginiában és Floridában.

A CAS – azon túl, hogy állami vizsgára is felkészíti tanítványait – nem hasonlít semmiféle hagyományos keretek közt működő középiskolára. A közvetlen tapasztalaton, sokféle kutatáson, önálló tevékenységen és felfedezésen alapuló tanulás színtere az iskolát körülvevő, és a tágabb környezet. A pedagógiai program alapvető jellemzője az, hogy a fiatalok képzésébe, tanításába bevonja a település közösségeit, munkahelyeit, megteremtve ezáltal az elméleti és gyakorlati (az iskolában és a gyakorlatban is történő) tanulás egységét, az önmegismerés és önfejlesztés számtalan lehetőségét. A fiatalok számos órát töltenek ipari, kereskedelmi, kulturális, szolgáltató intézményekben, vendéglátó egységekben, kommunális, politikai, üzleti szervezeteknél vagy egyéb létesítményekben, azaz az ún. gyakorlólé helyeken. A fiatalok – gyakorlólé helyeken történő – tanulását irányító szakemberek, az ún. mentorok szorosan együttműködnek a CAS tanáraival. A mentorok legtöbbször modellként állnak a fiatalok előtt. Munkájukkal nemcsak szellemük, de jellemük fejlődését is segítik.

A CAS vállalja, hogy teret ad a fiatalok önálló, felelős döntéseinek, támogatja azok megvalósítását. A fiatalok a CAS által összeállított katalógusból választhatják ki azokat a gyakorlólé helyeket, melyek érdeklődésüknek, képességeiknek, hajlamaiknak, további tanulási, munkába állási terveiknek a leginkább megfelelnek. A gyakorlólé helyek, illetve az iskolai kurzusok követelményeinek teljesítése esetén a fiatalok meghatározott tárgykörökből „krediteket” szerezhetnek, melyek szükséges feltételei a továbbtanulásra vagy munkába állásra feljogosító bizonyítványoknak.

Fontos szerepe van a CAS-on belül működő Tanácsadó és Szolgáltató Tagozatnak. E tagozat munkatársai és programjai nemcsak a személyes, illetve korosztályi problémák megoldásához, nemcsak az önismeret fejlesztéséhez járulnak hozzá, hanem ahhoz is, hogy a fiatalok a rendszeres jelenléte és egyéb követelmények teljesítése esetén „kreditet” is szerezzenek, például egészségügyi ismeretkből vagy szociális tanulmányokból, esetenként társadalomismeretből vagy angolból. A fiatalok az alábbi kurzusokra iratkozhatnak be, az alábbi csoportok munkájában vehetnek részt: „Csoportdinamika”; „Személyes fejlődés”; „Azonos korúak csoportja”; „Van élet a CAS után?”; „Egyetemi továbbtanulás”; „Önálló élet”; „Pszichodráma”; „Diákok a társadalmi változásokért”; „Nők a társadalomban”; „Fiatal szülők”; „Családi tanácsok”; „Egyéni tanácsadás”; „Kultúrák közötti program”; „Sikeresség az életben”; „CAS forródrót: alkohol, kábítószer, pozitív alternatívák”.

Ez a modell – mint az alapítók vallják – kisebb vagy nagyobb lakókörzetben, városi, külvárosi vagy vidéki környezetben egyaránt működtethető. (7)

A Die Stadt als Schule Berlinben

Európában – felismerve a City as School értékeit és érzékelve a társadalmi igényeket – elsőként a berliniek vállalkoztak arra, hogy létrehozzák a Die Stadt als Schule-t. Berlinben évente több ezer középiskolás fiatal – a megfelelő korosztály mintegy tizenöt százaléka – hagyja el az iskolát végbizonyítvány nélkül. Sokak szerint az iskolából kimaradóknak – statisztikában is rögzített – magas százaléka csak a jéghegy csúcsát mutatja. Rajtuk kívül is sok olyan tanuló van, akik a hagyományos osztálytermi tanulás keretei közt számtalan nehézséggel küzdenek az iskolában. Sok iskolában a klasszikus tantárgyak anyagát teoretikusan és elvontan közvetítik, gyakorlati visszacsatolás nélkül. Az iskolák jelentős része képességeket hagy kihasználatlanul, s a tanulásban szükségtelen korlátokat is emel, és csökkenti a tanulási motivációt. (8)

A programot előkészítő – tanárokból, szociálpedagógusokból, tudományos szakemberekből álló – csoport több kísérletet tett arra, hogy kezdeményezéseik az iskolarendszer keretein belül is polgárjogot nyerjenek. E próbálkozások kezdetben hiábavalónak bizonyultak, ezért a szóban forgó csoport nem iskolakísérletként, hanem ifjúsági kísérletként indította el a programját. A programtervet a berlini parlament megvitatta, elfogadta, s így módon a központi költségvetésből is támogatásban részesült. Az 1987-ben indult ifjúsági modellkísérlet létevel, működésével bizonyította, hogy hasonló típusú kezdeményezéseknek az oktatásügyben, az iskolarendszerben is helyük van. A Die Stadt als Schule 1992-től – a modellkísérlet második felében – immár a 9. és 10. osztályokra kiterjedő iskolai modellkísérletként folytathatja munkáját.

A hagyományos iskola és a berlini „Város mint iskola” közötti különbségeket az alábbi összevetés érzékelteti:

<i>Ismertetőjegyek</i>	<i>Hagyományos iskola</i>	<i>Stadt als Schule</i>
Képzési forma Központi cél	Oktatás: tananyag közvetítése „anyagorientáltság”	Gyakorlati tanulás: tapasztalatok szisztematikus feldolgozása „tanulóorientáltság”
Tanulás színtere	Osztályterem Egyéb iskolai terek	A város: sokféle tevékenységi és képzési lehetőségeivel és munka- szituációival
Curriculum	Az állam előírása – kerettervek, tantárgyak, évfolyamok és iskola- típusok szerint lebontva, az adott iskolátípusok adott évfolyamain belső – minden tanulóra érvényes	A fiatal érdekeikből kiinduló egyéni képzési program, mely va- lós élethelyzetekben folytatott te- vékenységekhez kapcsolódó cse- lekvési, kutatási feladatokat tar- talmaz, melyekben a gyakorlati tapasztalatok elméleti összefü- gések meglátásához és megértésé- hez vezetnek el
Értékelés	Mennyiségi: osztályzatok, bizo- nyítványok, záróvizsgák alapján történő szelekció	Minőségi: a fejlődést pedagógiai és módszertani kritériumok alap- ján leíró és értékelő tanulmányi jelentések
Iskolai hétköznapi megszerve- zése	Tanulócsoporthoz és tananyagtar- talmak váltakozása rövid időköz- zokban (az adott órarend szerint), sok tanulóval folytatott munka	A hét felosztása a három képzési egységnek megfelelően: gyakor- lati tanulási projekt, tantárgyi cso- port, kommunikációs csoport, ta- nácsadás, egyéni és teambeszél- getések
Tanulási szituációk kialakítása	Tanári munka: módszer, eszköz, tevékenység- és szankcióformák	A pedagógus kooperációja a fia- tallal és a gyakorlati mentorral

Kommunikáció	Tanár–tanuló: erősebben asszimmetrikus, a tanár dönti el, hogy ki, mikor, kivel, milyen ódon kommunikál, kevés alkalom nyílik egyéni beszélgetésekre	Pedagógus–fiatal: kevésbé asszimmetrikus, fokféle kommunikációs helyzetet és döntési lehetőséget biztosít; fontos szerepük van az egyéni beszélgetéseknek
Intézmény	Betagozódás egy igazgatási hierarchiába	Önszerveződő, a résztvevők felelősségére építő projektmunka
A munka átláthatósága	Inkább csekély, mivel a tanár egyedül illetékes a pedagógiai tevékenységben	Inkább magas, mivel a résztvevők (a tanár, a mentor, a tanuló egyaránt) illetékesek a pedagógiai tevékenységben
Tanárszerep Pedagógusszerep	Oktató: – tananyagkövetítő – nevelő – szankcionáló – az iskolai feladatok kivitelezője.	Képzési tanácsadó, képzési alkalmak szervezője: – személyes tanácsadó – tanulásszervező és segítő – gyakorlóléhelyek feltárója. (9)

Újabb tíz projekt kezdte meg működését Berlin, valamint két Kelet-európai program – a szentpétervári produktív tanulási projekt, illetve a pécsi „Város mint iskola” – tapasztalatainak felhasználásával, a Produktív Tanulás Európai Intézetének (Institute for Productive Learning in Europe, Berlin) támogatásával. (10)

Jegyzet

- (1) Youth Centre. *What's that?* Göteborgs Stad 1992, 12. old.
- (2) PERSSON, OLLE: *A structure for analysing an activity of „Productive learning” at Youth Shop.* Youth Centre, Göteborg, Sweden, Göteborgs Stad 1992, 10. old.
- (3) *Education in Denmark. A Brief Outline.* Manuscript, 1993.
- (4) NÉMETH ÁGNES: *Finnország oktatási rendszere.* OPKM, Bp. 1985.
- (5) LAMPINEN, PIRJO: *Ovncareer Finland 1993.* INEPS Material Nr. 7. Paris 1994, 75–82. old.; ITALA, JAAKKO: *Omaura Projektit.* Mannerheimin Lastansuojeluliitto. Mikkeli 1994.
- (6) FERNANDEZ, JOSEPH A.: *Alternative Education in New York City. Newsletter for the office of alternative high schools and programs.* Spring, New York 1992, 12. old.
- (7) A City as School programjáról, működéséről lásd bővebben: BÁRDOSSY ILDIKÓ: *Város mint iskola avagy „Ahol mindenki egy csillag”.* (A könyv egy fejezetét írta: KOVÁCSNÉ TRATNYEK MAGDOLNA.) Calibra Kiadó, Bp. 1993, 131., old.; BAKÓ GYÖNGYI–BÁRDOSSY ILDIKÓ–SZTANÁNE BABITS EDIT: *Csak az iskola lehet „iskola”? A New York-i Város mint Iskola.* (City as School) Embernevelés, 1991. 3–4. sz., ill. Fejlesztő Pedagógia, 1992. 3–4. sz.; *City as School: New York City Board of Education. Demonstration Manual,* New York 1988; *City as School: Where the city is your classroom. September, 1991–June, 1992.* New York 1992. (Az angol nyelvű anyagok feldolgozásánál közreműködött: MOLNÁR BEÁTA.)
- (8) *Konzeption der Stadt als Schule Berlin.* Materialien (Berlin). 1987. 2. sz.
- (9) A Die Stadt als Schule programjáról, működéséről lásd még: BAKÓ GYÖNGYI–BÁRDOSSY ILDIKÓ: *Egyénre szabott képzési, tanulási lehetőségek egy szociálpedagógiai modellkísérletben.* Fejlesztő Pedagógia, 1991. 2. sz.; *Die Stadt als Schule Berlin. Ergänzender und abschliessender Bericht über den vierjährigen Modellversuch.* „Die Stadt als Schule Berlin” Materialien Nr. 13. Hrsg. Projektgruppe „Die Stadt als Schule Berlin”, 1991; DORIT GRIESER–INGE MILLEG: *Entwicklung der Pädagogenrolle an einer „produktiven Schule”.* Berlin 1991; INGRID BÖHM–JENS SCHNEIDER: *Eine Struktur zur Vorbereitung von einem Bericht über den Verlauf und die Ergebnisse einer mehrwöchigen Aktivität „Produktiven Lernens”* INEPS Materials Nr. 5. Vilafranca del Penedes 1992; *Konzeption der Stadt als Schule Berlin.* Materialien Nr. 2. Hrs.: Initiativgruppe „Die Stadt als Schule Berlin” gefördert von der Fachhochschule für Sozialarbeit und Sozialpädagogik. Berlin 1987; *Leitlinien des Schulprojekts.* Berlin 1989.
- (10) BÁRDOSSY ILDIKÓ–KOVAČSNÉ TRATNYEK MAGDOLNA–MOLNÁR BEÁTA: *Die Stadt als Schule Pécs, Ungarn. = Produktives Lernen – eine Bildungschance für Jugendliche in Europa.* Institut für Produktives Lernen in Europa (IPLE) Schibri Verlag, Berlin 1996, 113–140. old.

Irodalom

- SOLYMOSI JUDIT: „Családi iskolák” Franciaországban. *Iskolakultúra.* 1995. 11–12. sz., 64. old.
 TRENCSENYI LÁSZLÓ: *Gyermek és demokrácia – dániai tanulmányok.* *Iskolakultúra.* 1994. 19. sz., 73–76. old.
 FERRAN, PIERRE: *L'école de la rue. Une education ouverte sur le milieu.* Les Editions ESF, Paris 1977. 166 old.